

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/298002657>

Innovative models of strategic economic potential management within contemporary economic systems

Article *in* Actual Problems of Economics · January 2011

CITATIONS

6

READS

30

3 authors, including:

[Serhii Kozlovskyi](#)

Vasyl' Stus Donetsk National University

21 PUBLICATIONS 71 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

The effect [View project](#)

**Г.М. Калетнік, Г.М. Заболотний, С.В. Козловський
ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ
СТРАТЕГІЧНИМ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ
СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

В даній статті проведено дослідження ролі стратегічного економічного потенціалу в управлінні факторами розвитку сучасних економічних систем. Визначено складові стратегічного економічного потенціалу сучасної економічної системи. Запропоновано структурно-логічну модель управління стратегічним економічним потенціалом сучасної економічної системи. Розроблений алгоритм пошуку джерел підвищення стратегічного економічного потенціалу.

Ключові слова: стратегія, управління, економічна система, стратегічний економічний потенціал.

Рис. 2. Літ. 14.

**Г.Н. Калетник, Г.М. Заболотный, С.В. Козловский
ИННОВАЦИОННЫЕ МОДЕЛИ УПРАВЛЕНИЯ
СТРАТЕГИЧЕСКИМ ЭКОНОМИЧЕСКИМ ПОТЕНЦИАЛОМ
СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ**

В данной статье проведено исследования роли стратегического экономического потенциала в управлении факторами развития современных экономических систем. Определены элементы стратегического экономического потенциала современной экономической системы. Предложена структурно-логическая модель управления стратегическим экономическим потенциалом современной экономической системы. Разработанный алгоритм поиска источников повышения стратегического экономического потенциала.

Ключевые слова: стратегия, управление, экономическая система, стратегический экономический потенциал.

**G.N. Kaletnik, G.M. Zabolotniy, S.V. Kozlovskiy
INNOVATIVE MODELS OF MANAGEMENT
IN STRATEGIC ECONOMIC POTENTIAL
MODERN ECONOMIC SYSTEMS**

In given article it is lead researches of a role of strategic economic potential in management of factors of development of modern economic systems. Elements of strategic economic potential of modern economic system are determined. The structural - logic model of management in strategic economic potential of modern economic system is offered. The developed algorithm of search of sources of increase of strategic economic potential.

Key words: strategy, management, economic system, strategic economic potential.

Постановка проблеми. Сучасні економічні системи – це системи, у яких число станів, обумовлених впливом факторів розвитку та взаємозв'язками між ними, комбінаторно дуже велике. Це обставина суттєво впливає на змістовну характеристику факторів і накладає ряд обмежень у процесі їх дослідження. Поняття „комбінаторно” варто визначати як наявність у системі багатьох варіантів різноманітних факторів та комбінатійних зв'язків між ними, які можуть динамічно змінювати стан системи. Порівняння варіантів факторів розвитку та зв'язків між ними на основі їх перебору часто виявляється принципово неможливим. Окрім того змінюється і сутність самих факторів розвитку, оскільки ці фактори також піддаються змінам. Тому ці фактори одночасно є силою, яка „провокує розвиток”, а також є „результатом цього розвитку”. Проаналізувати, оцінити ці фактори, а тим більше управляти ними дуже складно. Тому нами пропонується розглядати розвиток сучасних економічних систем через категорії стратегічного економічного потенціалу (СЕП) й стійкості. На погляд авторів, саме категоріях СЕП і стійкості переважно акумулюється весь сукупний вплив на економічні системи множини факторів. Управляючи СЕП і стійкістю можна управляти певною групою або всією сукупністю факторів, які впливають на розвиток економічної системи в цілому.

Стратегічний економічний потенціал (СЕП) сучасної економічної системи визначає її можливість брати участь у вирішенні соціально значимих завдань довгострокового розвитку соціально-економічних систем наявними економічними ресурсами. Виходячи із цього СЕП системи відображає здатність підвищувати економічну активність за рахунок власних і залучених економічних ресурсів з можливостями і умовами їхнього поповнення і ефективного використання. СЕП визначає стабільність, обсяг, структуру і динаміку економічних ресурсів сучасної економічної системи [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних аспектів розвитку економічних систем присвячені праці багатьох вчених-економістів (А. Сміт, К. Маркс, Дж.М. Кейнс, Ф.Хайек і ін.). Дослідженню теоретичних і практичних аспектів теорії управління економічними системами присвячені праці багатьох вчених-економістів: А.Г. Мазур [2], А.Д. Чернявський [3], питання стратегічного управління О.С. Виханський [4], З.Є. Шершньова [5], регулюванню розвитку економіки Б.Я. Панасюк [6].

Мета дослідження. Метою даної роботи є теоретичне дослідження ролі стратегічного економічного потенціалу в управлінні факторами розвитку сучасних економічних систем. Завданням дослідження є: визначення характеристик економічних потенціалів економічних систем; розробка структури стратегічного економічного потенціалу сучасної економічної системи; розробка механізму оцінки стратегічного економічного потенціалу сучасної економічної системи; визначення критеріїв привабливості економічної системи.

Основні результати дослідження. У етимологічному значенні термін „потенціал” походить від латинського „potentia” – сила. У широкому сенсі – це засоби, запаси, джерела, що є в наявності і які можуть бути використані, приведені в дію для досягнення певної мети, виконання плану, вирішення будь-якої задачі” [7].

Залежно від об'єкту дослідження різні автори виокремлюють економічні потенціали систем різного масштабу (країна, регіон, галузь, підприємство) [8].

Поняття „економічний потенціал підприємства” трактується як діалектична єдність здатності підприємства самостійно здійснювати економічну діяльність за рахунок власних і залучених джерел і засобів, з можливостями і умовами їх поповнення та ефективного відтворення. Іншими словами, економічний потенціал – це здатність підприємства ефективно формувати структуровані власні і залучені економічні ресурси з метою (мета – це цільова функція) досягнення економічного зростання і соціального ефекту.

Економічний потенціал галузі (регіону) визначається сукупністю всіх власних і залучених ресурсів, які є в галузі (регіоні), що можуть бути мобілізовані для динамічного розвитку даної галузі (регіону). Тобто економічний потенціал галузі (регіону) характеризує можливості галузі (регіону) акумулювати всі види ресурсів для подальшого розвитку.

Автори трактують економічний потенціал галузі (регіону) як сукупність потенційних економічних ресурсів, що становлять ту частину накопиченого капіталу, яка представлена на інвестиційному ринку у формі потенційного економічного попиту, який здатний перетворитися на реальний економічний попит, що забезпечує задоволення матеріальних, фінансових і інтелектуальних потреб відтворення капіталу.

У цілому категорія „економічний потенціал” розглядається авторами як узагальнена цільова функція, яка характеризує величину накопичених системою економічних ресурсів.

Трактування економічного потенціалу через категорію економічних ресурсів є доцільним, оскільки економічний потенціал включає також невикористані, приховані економічні ресурси, які можуть бути задіяні (за певних умов) для досягнення мети підприємства.

Наявність економічних ресурсів є необхідною, а на думку багатьох, і достатньою умовою формування економічного потенціалу, оскільки поняття „ресурс” вже включає потенційні можливості його використання. Так, академік Т.С. Хачатуров визначає ресурс як „...виробничу силу (здатність), що є в наявності і яка потенційно можлива до використання. Потенціал – це прихована можливість використання продуктивної сили ресурсу, він „міститься” в самому „наявному ресурсі” [9]. Проте економічний потенціал не можна розглядати тільки як просту сукупність ресурсів і можливостей їх використання. В процесі економічної діяльності ресурси не можуть знаходитися в стані простої сукупності. Вони повинні бути певним чином з'єднані (організовані) для реалізації цілей розвитку тієї чи іншої економічної системи.

Отже згрупована сукупність матеріально-речовинних ресурсів формує виробничий потенціал, сукупність фінансових ресурсів – фінансовий потенціал, сукупність інтелектуально-трудових – інтелектуальний потенціал, сукупність інформаційних – інноваційний потенціал. Тому економічний потенціал системи включає виробничий, фінансовий, інтелектуальний, інноваційний потенціали відповідних груп

економічних ресурсів, що використовуються в економічній діяльності і визначають спрямованість і можливості цієї діяльності.

Реалізація СЕП неможлива без формування і використання відповідного управлінського потенціалу, тобто здатності керівників кваліфіковано „запускати” в дію всі інші потенціали. Саме управлінський потенціал є „ядром” СЕП, органічно інтегрованим з виробничим, фінансовим, інтелектуальним інноваційним потенціалами, що наведено на рисунку 1.

Рис. 1. Складові стратегічного економічного потенціалу сучасної економічної системи

Розглянемо детальніше складові СЕП сучасних економічних систем:

1. Виробничий потенціал. У науковій літературі одним їх перших поняття „виробничий потенціал” використав А.І. Анчишкін, включаючи в нього „набір ресурсів, які в процесі виробництва перетворюються на фактори виробництва” [10]. Разом з ресурсним підходом визначення виробничого потенціалу зустрічаються й інші означення. „Виробничий потенціал – потенційний обсяг виробництва продукції, потенційні можливості основних засобів, потенційні можливості використання сировини і матеріалів, потенційні можливості професійних кадрів” [11]. Із наведених означень можна зробити висновок, що виробничий потенціал економічної системи є складовою СЕП і визначається сукупністю матеріально-уречевлених ресурсів і можливостей їх ефективного використання з метою реалізації завдань економічної діяльності.

2. Фінансовий потенціал. На думку авторів [12], фінансовий потенціал трактується як відносини, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату за наступних умов: наявності власного капіталу, достатнього для забезпечення ліквідності і фінансової стійкості; можливості залучення капіталу в обсязі, необхідному для реалізації ефективних економічних проєктів; досягнення запланованої рентабельності вкладеного капіталу; наявності ефективної системи управління фінансами, що забезпечує прозорість фінансових операцій і т.п. Фінансовий потенціал характеризується фінансовою незалежністю, фінансовою стійкістю і кредитоспроможністю. Тобто можна стверджувати, що фінансовий потенціал економічної системи визначається наявністю фінансових ресурсів і можливостями спрямування їх до фондів цільового призначення, призначених для здійснення економічної діяльності.

3. Інтелектуальний потенціал. Однозначного означення поняття „інтелектуальний потенціал” немає. Наявність інтелектуального потенціалу припускає, перш за все, розумові можливості, можливості інтелекту [11]. Інтелектуальний потенціал – це єдність творчих і трудових індивідуальних потенціалів працівників підприємства, які характеризують їх здатність до виробництва матеріальних благ за допомогою матеріалізації знань, а також їх адекватність вимогам управління. Інтелектуальний потенціал економічної системи – це сукупність інтелектуальних і трудових ресурсів та можливостей системи ефективно використовувати їх в економічній діяльності.

4. Інноваційний потенціал. В даний час для здійснення економічної діяльності потрібен так званий інноваційний потенціал, який трактується як сукупність всіх видів інформаційних ресурсів, включаючи технологічну документацію, патенти, ліцензії, бізнес-плани, інноваційні програми і т.ін. Від стану інноваційного потенціалу залежить вибір тієї або іншої стратегії розвитку; інноваційний потенціал у даному випадку можна трактувати як „міру готовності” економічної системи виконати поставлені цілі розвитку. Величина інноваційного потенціалу визначається наявністю і можливостями ефективного використання інформаційних ресурсів для розробки інноваційних проектів і програм, а також готовністю економічної системи виконувати поставлені інноваційні завдання, що забезпечують досягнення поставлених цілей розвитку.

Під управлінням СЕП сучасних економічних систем будемо розуміти цільовий вплив, що підтримує систему у заданому стані (тобто, забезпечує економічну стійкість економічної системи) або переводить її в якісно і кількісно новий стан, при якому забезпечується довгострокова стабільність економічної системи.

Це досягається шляхом безпосереднього управлінського впливу на структурні складові СЕП шляхом впровадження комплексу заходів, спрямованих на корегування складових СЕП відповідно до мети і завдань розвитку. Сучасні економічні системи з потужним СЕП мають у своєму розпорядженні необхідні економічні ресурси (первинні і вторинні) і є привабливими для інших систем з погляду можливості залучення цих ресурсів для реалізації перспективних економічних програм і проектів. У числі методів, застосування яких можливо для розв’язання даної задачі, можна назвати метод регресійного аналізу, теорію нечітких множин [13] і метод багатоваріантного аналізу (або ієрархій).

Структурно-логічна модель управління стратегічним економічним потенціалом (СЕП) складається з: опису етапів оцінки, пошуку джерел збільшення резервів, розробки заходів, спрямованих на підвищення величини СЕП. Суть позитивної зміни СЕП при реалізації запропонованих заходів можна пояснити таким чином. Якщо СЕП представити у вигляді функції, то, враховуючи характер залежності між величиною СЕП і входними величинами (X), можна стверджувати, що цілеспрямована дія на будь-яку складову СЕП сприяє збільшенню величини самого СЕП [14]:

$$\text{СЕП} = f(X_{\text{ВП}}, X_{\text{ФП}}, X_{\text{ІнтП}}, X_{\text{ІнновП}}), \quad (1)$$

де СЕП – значення стратегічного економічного потенціалу економічної системи;

$X_{ВП}$, $X_{ФП}$, $X_{ІнтП}$, $X_{ІнновП}$ – відповідно, значення його складових, тобто інтегральне визначення виробничого, фінансового, інтелектуального, інноваційного потенціалу.

Сумарний приріст величини СЕП можна розрахувати за формулою:

$$\Delta СЕП = \sum_{i=1}^n \Delta f(E x_i), i = 1..n, \quad (2)$$

де $E x_i$ – обсяг приросту i -ої складової стратегічного економічного потенціалу економічної системи.

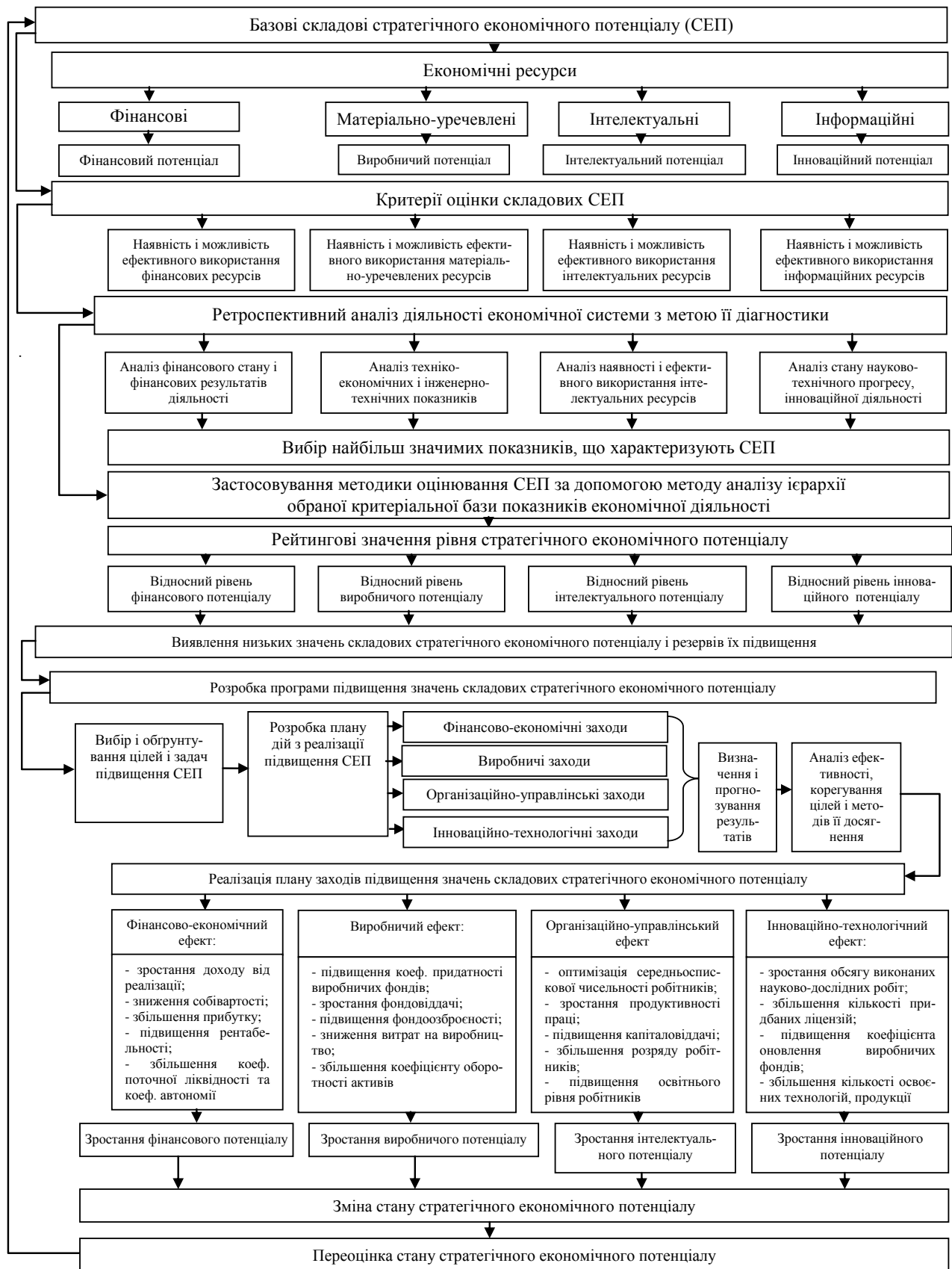
Інструментарієм реалізації даних заходів є методи техніко-економічного, фінансового, економіко-статистичного аналізу. Кінцевою метою заходів, спрямованих на підвищення значення складових СЕП, є отримання реального економічного ефекту. Економічний ефект може виявитись у зростанні доходу підприємства від реалізації продукції, зниженні собівартості продукції, збільшенні прибутку, підвищенні рентабельності, збільшенні коефіцієнтів ліквідності, зменшенні (збільшенні) середньорічної вартості оборотних засобів, зростанні коефіцієнта автономії і т.ін. Виробничий ефект може виявитись у збільшенні (зменшенні) середньорічної вартості основних виробничих фондів, зростанні фондівіддачі і підвищенні фондоозброєності праці, зниженні матеріальних витрат на виробництво і реалізацію продукції, збільшенні коефіцієнта загальної оборотності активів і т.ін.

Соціально-управлінський ефект може виявлятися в оптимізації середньоспискової чисельності працюючих, зростанні продуктивності праці, підвищенні кваліфікації персоналу, позитивній динаміці зростання середнього розряду робітників, підвищенні освітнього рівня працівників та управлінців і т.п.

Інноваційний ефект полягає у зростанні обсягів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, збільшенні числа освоєних нових технологій, нових видів продукції, зростанні кількості впроваджених винаходів тощо. Позитивні зміни у перерахованих показниках можуть викликати зростання фінансового, виробничого, інтелектуального і інноваційного потенціалів, що приведе до зростання СЕП (див. рисунок 2) [1, 14].

Ключовим елементом моделі управління економічними системами є алгоритм пошуку джерел збільшення резервів стратегічного економічного потенціалу економічної системи. Розробка даного алгоритму ґрунтується на принципі логічної дедукції: спочатку висувається гіпотеза, а потім вишукуються аргументи для її підтвердження або відхилення. Початковими даними для побудови алгоритму є результати розрахунків, що були одержані в процесі оцінювання величини СЕП для мікроекономічних систем.

На першому етапі побудови алгоритму складається рейтинговий список економічних систем, корегування економічного потенціалу яких вимагає негайного управлінського втручання. При цьому спочатку відбираються системи з найбільшим значенням СЕП.

Рис. 2. Структурно-логічна модель управління СЕП підприємства

На другому етапі визначаються чинники, які впливають на СЕП найбільше, а також складові СЕП, які мають „недостатній ступінь розвитку”. Тобто на даному етапі виявляються напрями економічної діяльності, які потребують оптимізації.

На третьому етапі визначаються техніко-економічні показники, які найбільше впливають на формування стратегічного економічного потенціалу підприємства. Для цього здійснюється аналіз вектора локальних пріоритетів матриці бінарних співвідношень вагомості критеріїв виробничого, фінансового, інтелектуального та інноваційного потенціалів, на основі чого визначаються найвагоміші критерії, які найсуттєвіше впливають на величину СЕП.

Четвертим етапом є пошук резервів збільшення величини СЕП. Виявлені резерви є основою для розробки плану заходів, реалізація яких дозволить скорегувати і підвищити відповідні складові СЕП. Для цього проводиться аналіз вектора пріоритетів матриці бінарних співвідношень значимостей за обраним критерієм. Це дозволить встановити вагомість пріоритетів у загальному рейтингу, а також визначити числове значення критерію матриці бінарних співвідношень значимостей.

Далі здійснюється зіставлення розрахованого значення критерію СЕП з відповідними показниками, які були використані під час проведення техніко-економічного аналізу. У випадку, якщо значення критерію суттєво відхиляється від оптимального, здійснюється пошук резервів підвищення величини СЕП (або його складових). Для цього розробляється план заходів (виробничих, управлінських, економічних і т.ін.), які дозволять покращити даний показник. Після того, як знайдені джерела резервів, доцільно повернутись або до першого етапу аналізу, тобто до вибору систем, що потребують поліпшення показників СЕП, або до другого етапу, тобто до вибору складових СЕП, які потребують свого покращення.

Описаний вище цикл пошуку резервів збільшення СЕП доцільно повторювати до повного вичерпання списку економічних систем або складових СЕП. При цьому потрібно дотримуватись принципів: цілісності (тобто внутрішньої єдності даного явища, що виражається в його системності, стійкості, уособленості і самостійності); структурності (тобто сукупності стійких зв'язків об'єкту, що забезпечує його системність, збереження основних властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах); модульної побудови (тобто виокремлення в системі модулів і розгляд їх, у свою чергу, як сукупність менших модулів); ієрархії (тобто уведенні підпорядкованості серед елементів, їх ранжирування); розвитку (тобто врахуванні змін у системі, її здатності до розвитку, розширення, заміни складових, накопичення інформації тощо).

Таким чином доцільність розробки моделі управління СЕП мікроекономічної системи (підприємства) не викликає сумніву. За наявності інформаційних даних про певну сукупність підприємств певної галузі можна використати дану модель для управління СЕП галузі. За наявності інформації про галузі, які представлені в регіоні, можна використати дану модель для управління СЕП регіону. Якщо мати інформацію про СЕП всіх регіонів, то можна використати дану модель для управління СЕП макроекономічної системи – держави.

Висновки. Таким чином, у результаті дослідження нами була розроблена структурно-логічна модель управління СЕП, в рамках якої уточнені процедури і ета-

пи оцінки СЕП, розроблений алгоритм пошуку джерел резервів його формування (збільшення), запропоновані заходи, спрямовані на підвищення рівня складових СЕП. Запропонована структурно-логічна модель дає змогу проводити оцінювання СЕП і розробляти заходи з його збільшення (в міру необхідності). Доведена необхідність побудови моделі за принципами цілісності, структурності, модульності, ієрархії, розвитку. Встановлено, що ефекти від реалізації моделі управління СЕП виникають за рахунок зміни кількісних і якісних показників СЕП та підвищення ефективності використання економічних ресурсів системи. До таких ефектів відносяться: економічний; виробничий; соціально-управлінський і інноваційний. Величина СЕП визначається наявністю економічних ресурсів, а його нарощування і зміцнення є основною метою економічної політики, в ході реалізації якої узгоджуються рішення і дії всіх суб'єктів економічної діяльності, а отже відбувається управління розвитком сучасних економічних систем.

1. Козловський С.В. Управління сучасними економічними системами, їх розвитком та стійкістю: [монограф.] / С.В. Козловський. – Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2010. – 432 с.
2. Мазур А.Г. Управління в регіональних економічних системах: теорія, методологія, практика / А.Г. Мазур. – Вінниця: ТОВ „Консоль”, 2003. – 408 с.
3. Чернявський А.Д. Методологічні підходи до створення організаційних форм управління / А.Д. Чернявський // Економіка та держава. – 2006. - №8. – С.23-25.
4. Виханський О.С. Стратегическое управление: Учебник / О.С. Виханський. – М.: Гардарика, 2003. – 296 с.
5. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: Навч. посібник / З.Є. Шершньова, С.В. Оборська. – К.: КНЕУ, 1999. – 384 с.
6. Панасюк Б.Я. Прогнозування та регулювання розвитку економіки / Б.Я. Парасюк. – К.: Поліграфкнига, 1998. – 304 с.
7. Большая Советская Энциклопедия. М., 1967. Т.20, с. 428.
8. Козловський С.В. Роль стратегічного економічного потенціалу в управлінні факторами розвитку сучасних економічних систем / С.В. Козловський // Міжнародний науково-практичний журнал „Економіка та держава”, № 2 лютий 2010. – 120 с., С.55-58.
9. Хачатуров Т.С. Советская экономика на современном этапе / Т.С. Хачатуров. – М., Мысль, 1975, С. 79-80.
10. Анчишкин А.И. Прогнозирование роста социалистической экономики / А.И. Анчишкин. – М.: Экономика, 1973. – 278 с.
11. Мескон М.Х. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури: [пер. с англ.]. – М.: Дело, 1993. – 620 с.
12. Фомин П.А. Особенности оценки производственного и финансового потенциала предприятия [Электронный ресурс] / П.А. Фомин, М.К. Старовойтов: Режим доступа: www.cis2000.ru.
13. Козловський С.В. Макроекономічне моделювання та прогнозування валютного курсу в Україні: монографія / С.В. Козловський, В.О. Козловський. – Вінниця: „Книга-Вега” ВАТ „Вінницька обласна друкарня”, 2005. – 240с.
14. Заболотний Г.М. Ринкова трансформація господарства регіону. (Кластерний підхід) / Г.М. Заболотний.- Навчальний посібник. – Вінниця: Діло. 2006р. – 395с.